

ANTANO MACEINOS UGDYMO IDĖJOS IR DABARTIS

Filosofui Antanui Maceinai 100 metų

Leonas Jovaiša

Profesorius
 Habituotas socialinių mokslų (edukologijos) daktaras
 Antakalnio g. 99–44, LT-10218 Vilnius
 Tel. 276 84 91

Šiuo straipsniu Antano Maceinos 100 metų sukakties proga siekiama apibūdinti jį ne tik kaip žymų Lietuvos filosofą, bet ir kaip pedagogą, teologą, poetą, socialinį veikėją, pelniusį didį autoritetą savo moksliniais tyrimais, giliu mąstymu, gausiais minėtų sričių veikalais, kurie daug dešimtmečių ugdė tų dalykų specialistus, tautos ideologinius, religinius įsitikinimus.

Pastaraisiais metais Lietuvos ugdymo veikėjai plačiau susipažįsta su Antano Maceinos pedagoginiais, filosofiniais, teologiniais veikalais, nes jų vis daugiau pasirodo rinkoje. Jo sudėtingas, skaudus gyvenimas mažiau žinomas, nes jis savo krašte veikė apie 10 metų, o Vokietijoje prabėgo daugiau kaip 40 kūrybingo jo gyvenimo metų. Vis dėlto rašyti apie jo gyvenimą 100 metų sukakties proga nėra sunku, nes jis skaidrus, turiningas.

Gyvenimas Lietuvoje

Antanas Maceina gimė 1908 metų sausio 27 dieną Bagrėnų kaime, Prienų rajone. Pradžios mokyklą lankė Klebiškyje, mokėsi Prienų „Žiburio“ gimnazijoje. Baigęs penkias klases, 1924 metais įstojo į Vilkaviškio vyskupijos Gižų kunigų seminariją, o po ketverių mokslo metų iš jos išstojo. 1928–1930 metais studijavo lietuvių ir vokiečių kalbas Kauno universitete, o filosofo Stasio Šalkauskio pakviestas pradėjo pedagogikos ir filosofijos studijas. Jas baigęs, 1932–1935 metais stažavo Liuveno,

Antanas Maceina

Freiburgo, Strasbūro, Briuselio universitetuose. Dar studentu būdamas domėjosi religijos ir ugdymo klausimais, vertė pedagoginio turinio knygas, susidomėjo profesoriaus Stasio Šalkauskio pedagogika, ypač jo tautiniu auklėjimu.

Anksti pradėjo reikštis spaudoje. Jau 1929 metais straipsnis ateitininkų žurnale „Ateityje“ rodė jo gebėjimus giliai aptarti idėines vertybes, o 1930–1931 mokslo metais šį žurnalą redaguoja, kiekviename numeryje yra jo straipsnis. 1931-aisiais recenzijomis ir straipsniais pradeda bendradarbiauti kultūros žurnale „Židinys“.

Profesoriaus Stasio Šalkauskio patartas ir paskatintas stambia disertaciją parašo per dvejus metus. Net ir rašydamas mokslinį darbą A. Maceina dalyvauja spaudoje. O kai baigia studijas, jo straipsnių gausu visuose katalikų žurnaluose: „Židinyje“, „Naujojoje Romuvoje“, „Lietuvos mokykloje“, kunigų „Tiesos kelyje“, fakulteto filosofijos žurnale „Logos“, dienraštyje „XX amžius“. Kai kurie tų straipsnių yra parašyti rengiant knygas ar naudojant jau parašytų knygų temas. Bet dauguma straipsnių yra atskiromis temomis – specialiai rašyti.

1933 metais, grįžęs atostogų iš stažuotės užsienyje, Antanas Maceina vedė studijų laikais pažįstamą religijos aktyvistę, ateitininkę, savo ideologinę draugę Juliją Tverskaitę, o jau 1934–1935 metais kartu su ja minėtose užsienio šalyse tobulina kvalifikacijas.

1934 metais jis apgina daktaro disertaciją „Tautinis auklėjimas“, o 1935 metais apgina privatdocento habilitacinį darbą „Ugdomasis veikimas“. Taip prasideda jo pedagoginis darbas Vytauto Didžiojo universitete, kur dėsto pedagogiką, kultūros filosofiją.

Jis rašo daug straipsnių pedagogikos, socialiniais, filosofiniais klausimais. 1934 metais pasirodo stambi jo disertacija „Tautinis auklėjimas“, kurioje išplėtoja profesoriaus Stasio Šalkauskio idėjas, praturtinęs jas savo nacionalinio, tautiško, tautinio, patriotinio, kultūrinio auklėjimo filosofinėmis koncepcijomis ir konkrečia darbo uždavinių ir metodų sistema. Pavyzdžiui, jis kelia tokius tautinio auklėjimo uždavinius: 1) išauklėti naująsias kartas tautinei kultūrai kurti, 2) parengti jas tautiniam pasauliui vykdyti ir 3) anttautinėms problemoms spręsti. Anttautinės problemas spręsti padeda Bažnyčia, kuri integruoja tautinę individualybę į pasaulinę kultūrą ir kuria dvasi-

nę tautų vienybę. Čia jis taikliai vertino ir pasmerekė nacistinę ir bolševikinę asmenybės ugdymą. Po poros metų žurnale „Lietuvos mokykla“ apie Stasio Šalkauskio pedagogiką paskelbia ilgą straipsnį.

Didį ugdomąjį darbą A. Maceina atliko nagrinėdamas kultūros esmę, raidą, individo ir tautos vertingumą tokiuose savo veikaluose: „Kultūros filosofijos įvadas“ (1936), „Kultūros pagrindai“ (1936–1938), „Kultūros sintezė ir lietuviškoji kultūra“ (1939).

Prieštarų vertinimų susilaukė jo paskaita 1936 metų Katalikų veikimo centro konferencijoje, kurioje kalbėjo apie kapitalizmo žlugimą ir naujos santvarkos principus. Jo veikalas „Socialinis teisingumas“ (1937), rašytas naudojant minėtos paskaitos medžiagą, buvo laikomas socialinės gerovės kūrimo pagrindu.

Prieškarinės Lietuvos pedagogai labai praturtino savo teorinį pasirengimą perskaitę stambų Antano Maceinos veikalą „Pedagogikos istorija“ (1939, 392 p.), parašytą paskaitų universitete pagrindu. Jis neapima istorijos iki mūsų laikų, bet smulkiai analizuoja pirmųjų, graikų, romėnų, patriotinio ir viduramžių ugdymo teoriją bei praktiką.

Kaip pedagogas ir kultūros filosofas 1940 metais savo skaityto kurso „Buržuazija, prometeizmas ir krikščionybė“ pagrindu jis išleidžia knygą „Buržuazijos žlugimas“. Čia aptaria neigiamą buržuazijos dvasią, jai priešpriešina prometėjizmą ir krikščionybę kaip amžinus dvasinio gyvenimo reiškinius, kritikuoja klerikalizmą religijoje, moralizmą dorovės struktūroje. Kraštutinumai nepriimtini.

Jo brandūs kūriniai labai praturtino Lietuvos pedagogiką ir filosofiją.

Sovietų kariuomenės invazija į Lietuvą atnešė krikščioniškos inteligentijos naikinimo siautulį. Todėl 1940 metais filosofas su žmo-

na, dviem sūnumis – Augustinu ir Sauliumi – pasitraukė į Berlyną.

Prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. 1941 metais Antanas Maceina grįžo į Lietuvą. Okupantams vokiečiams leidus atidaryti Kauno universitetą, čia dėstė filosofijos įvadą, aiškino Reinerio Marijos Rilės poeziją, Dzeuso prikaltą prie uolos Prometėjo legendą ir kt.

Neilgai truko jo veikla Kaune. Nauja sovietų 1944 metų invazija į Lietuvą jį paskatino palikti šalį. Gimusi dukra Danutė sutrukė visai šeimai bėgti iš Lietuvos. Su daugeliu Kauno universiteto kolegų ir draugų jis išvyko į Vokietiją.

Pokario metais Lietuvoje likusi Antano Maceinos šeima gyveno sunkiai, buvo persekiojama. Ilgainiui jos būklė šiek tiek pagerėjo. Kai kurie valdžios vyrai kvietė Antaną grįžti į Lietuvą, bet jis nesiryžo. Vargais ne galais sūnus Augustinas buvo priimtas į Vilniaus konservatoriją, įgijo pianisto specialybę, išgarsėjo savo fortepijoniniais koncertais, laimėjo kai kuriuos konkursus. Jo brolis Saulius ir sesuo Danutė Vilniaus universitete įgijo gydytojo specialybę. Ilgus metus Saulius dirbo gydytoju Skuode, dabar jis yra vyriausiasis vaistų kontrolės specialistas Vilniuje, o Danutė jau daugiau kaip 20 metų gydo žmones Žemaičių Kalvarijoje. Vakai buvo be galo išsiilgę gerojo tėvo, vis dar triūsiančio toli svetur. Bet nesulaukė.

Gyvenimas Vokietijoje

1944 metų pradžioje Antanas Maceina atsidūrė nuolat bombarduojamame Würzburge, kur, kaip pats sako, iki miesto subombardavimo ir sudeginimo 1945 metų kovo 16 dieną vietiniame universitete yra perskaitęs tiek daug filosofijos veikalų, kaip niekada niekur kitur, vedęs seminarus. Po miesto sunaikinimo filosofas, draugų padedamas, 1945 metų

pavasariį apsigyvena Brebersdorfo kaime, čia gyveno apie metus, rašė savo veikalą „Didysis inkvizitorius“, eilėraščių ciklą „Giesmių giesmė“, pradėjo rašyti „Jobo dramą“.

Karui baigiantis filosofas sumanė dėtis prie lietuvių pabėgėlių ir su jais siekti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Jau 1945 metų birželio 1 dieną iš Brebersdorfo atvyko į Bambergą, kur buvo šimtai lietuvių pabėgėlių. Čia užtruko neilgai, grįžo į savo kaimą, paskui ilgesniam laikui apsigyveno Schweinfurto, Nürtingeno ir Schwäbisch Gmündo stovyklose. Čia kūrė Nepriklausomos Lietuvos idealą, nepasaulėžiūrinę politiką. Jis buvo nesuprastas, kritikuojamas, bet vis dėlto 1947 metais išrinktas Ateitininkų federacijos tarybos pirmininku.

1949 metais Antanas Maceina persikėlė į Freiburgą. Ten 1956-aisiais buvo pakviestas į universitetą kaip *Lehrbeauftragter* (dėstytojas), gavo Baltų tyrimo instituto (*Baltisches Forschungsinstitut*) stipendiją. Nuo 1956 metų Freiburgo universitete iš pradžių dėstė marksistinę dialektinio ir istorinio materializmo filosofiją, iš dalies ir senąją rusų filosofiją. Vėliau visas jėgas skyrė religijos filosofijai, jo paties žodžiais, savam dalykui, kuriam esąs geriau pasirengęs ir artimas savo dvasia. Jam nesvetima buvo Rytų Europos dvasinės kultūros filosofija.

1959-ųjų pavasarį Antanas Maceina kviečiamas dirbti kaip profesorius svečias (*Gast-professor*) Freiburgo, Mūnsterio universitetuose. Dėl geresnių sąlygų pasirinko Mūnsterio universitetą Vestfalijoje. Čia dėstė tuos pačius kursus kaip ir Freiburgo universitete. Nuo 1962 metų čia dėstė religijos filosofiją, buvo paskirtas nuolatiniu filosofijos profesoriumi

Antanas Maceina nenuilsdamas rašė ir Vokietijoje. Daug vargo, kol gavo filosofijos profesoriaus vardą. Spaudoje pasirodė daug knygų, išgarsinusių jį kaip religijos filosofą, civilį teologą.

Jau 1946 metais išeina knyga „Didysis Inkvizitorius“, antroji papildyta jos laida – 1950 metais, trečioji – 1974 metais. Knyga „Jobo drama“ išvydo šviesą 1950-aisiais, „Niekšybės paslaptis“ – 1964-aisiais. Šias tris knygas charakterizuoja autoriaus pastangos padėti filosofinius pamatus krikščioniškajam egzistencializmui, analizuoti blogio reiškimąsi istorijoje, pateikti krikščioniškus žmogaus būties pamatus.

Dar teologiškesni yra šie kūriniai: „Saulės giesmė“ (1954), kuri atskleidžia šv. Pranciškaus, kaip tikro krikščionio, gyvenimą; knyga „Didžioji padėjėja“ (1958) pasakoja apie Marijos būtį ir veiklą; knyga „Dievo avinėlis“ (1966) yra kristologijos pavyzdys.

Autorius daug pasidarbavo analizuodamas Vatikano II susirinkimo keltas problemas, bažnyčios veikimo kaitą povatikaniniu laikotarpiu, sekuliarizaciją, evangelijų demitologizavimą, pasauliečių įtaką pasaulio istorijai. Tais klausimais 1970–1974 metais išleisti trys stambūs veikalai. Po poros metų išėjo paskutiniai jo veikalai: „Religijos filosofija“ (1976), „Filosofijos kilmė ir prasmė“ (1977). Keletas jo knygų spausdinta vokiečių kalba.

Deja, 1967 metais A. Maceina susirgo širdies liga, dėl kurios nuo 1970-ųjų pavasario pasitraukė į pensiją. Vis dar įnirtingai dirbo. Žmonai Julijai Lietuvoje mirus, 1971 metais vedė antrą kartą, dabar vokiečių. Sulaukęs 79 metų, per savo gimtadienį, 1987 metų sausio 27 dieną jis mirė Mūnsterio mieste, palaidotas Brebersdorfo kaime.

Filosofas Antanas Maceina Lietuvos dvasinės kultūros ugdymui parašė 28 knygas ir daugiau kaip 100 straipsnių. Dabar Lietuvoje išleista jau 12 tomų jo veikalų. Visi šie veikalai sprendžia esminius žmogaus būties ir jos pagrindo, santykių su Dievu, Dievo mūsų bū-

tyje, krikščionio kataliko ugdymo klausimus. Tai gilios išminties veikalai.

Visuomeninė veikla ir poezija

Antanas Maceina nebuvo vien garsus filosofas ir teologas. Jis bendravo su dvasininkais, rašytojais, poetais, pats rašė eilėraščius, juos skelbė Jasmanto slapyvardžiu. Jo artimiausi bičiuliai buvo poetai Bernardas Brazdžionis, Faustas Kirša, Justinas Marcinkevičius, Adomas Dambrauskas-Jakštas ir daugelis ano meto visuomeninių, politinių veikėjų. Tačiau aktyvią jo, kaip pedagogo, filosofo, veiklą Lietuvoje greitai nutraukė Sovietų Sąjungos okupacija.

Būdamas tremtyje Vokietijoje, nenustojo savo visuomeninio aktyvumo. Ilgai darbavosi, kurdamas Lietuvos atgimimo fronto ideologiją, katalikų akcijoje. Kurį laiką pirmininkavo Ateitininkų sąjungos komitetui.

Dar verta pasakyti apie filosofą kaip poetą. 1992 metais Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos paskelbta Antano Jasmanto poezijos knyga „Poezija“ ir Tomo Venclovos įvadas „Metafizinis poetas“ pateikia gana išsamų ir objektyvų prasingos Antano Maceinos lyrikos vaizdą. Tomas Venclova jį laiko išskirtiniu Lietuvos poetu. Nors jis didis poetas ir filosofas, bet man krito į širdį jo prisipažinimas, kad jis yra pakeleivis. Taip, mes visi pakeleiviai, trumpam užklydę į šį kraštą. Tačiau Antanas Maceina visiems laikams užklydo į Lietuvą ir visą Pasaulį, nors ne į savą šiltą gūžtą.

Išvados

Filosofas Antanas Maceina, gyvendamas Lietuvoje, pagrindinį dėmesį skyrė pedagogikos mokslui, asmenybės ir tautos ugdymo problemoms, gyvendamas Vokietijoje, nagrinėjo

žmogaus ideologiją, pasaulėžiūrą, religiją, gyvenimą ne tik filosofijos, bet ir teologijos, kultūrologijos, krikščionybės, Bažnyčios, sociologijos, politikos aspektais. Jis buvo be galo darbštus ir darbingas, originaliai mąstantis ir

kalbantis, tai kai kuriems nepatiko, jį kritikuvo, o galop pripažino jo tiesas. Jis parašė daug vertingų veikalų, eilėraščių, iš kurių iki šiol mokosi Lietuvos ugdymo veikėjai, filosofai, literatai...

LITERATŪRA

Balčius Jonas. Antano Maccinos pedagoginės etikos filosofiniai pagrindai // Logos 48. 2006 spalio-lapkritis.

Girnius Juozas. Antanui Maccinai 70 metų. Aidai. 1978, vasaris, Nr. 2.

Jasmantas Antanas. Poezija. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1992.

Maccina A. Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa, 1990.

Maccinienė Tatjana. Pašauktas kūrybai / Antanas Maccina: filosofo asmenybės interpretacija. Vilnius: Aidai, 2000.

Maccinienė Tatjana. Pradžioje buvo žodis... / Pokalbiai su Antanu Maccina-Jasmantu apie poeziją. Vilnius: Apostrofa, 2004.

100 YEARS OF PHILOSOPHER ANTANAS MACEINA

Leonas Jovaiša

Summary

This article is dedicated to the most productive and profound thinker of Lithuania Antanas Maccina – in commemoration of his 100 years anniversary. He allotted the research and works for the development of personal and national education with assistance to philosophy, theology, sociology, Church, christology. Being an original thinker he expressed his views, which were not

readily accepted by everybody, yet acknowledged later.

He wrote many valuable works, poems among them too, on the basis of which Lithuanian Scientists of Education, philosophers, writers have been educating themselves fill now.

A. Maccina lived in Lithuania and Germany during 1909–1987. His grave is in Brebersdorf, Germany.

Įteikta: 2008 08 22

Priimta: 2008 09 21